

Индекс на рационалност

6.

Скопје, јули 2012 година

СОДРЖИНА

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА	3
2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ	5
2.1. Индекс на рационалност за хартија за печатење и фотокопирање.....	6
2.2. Индекс на рационалност за индустриска сол.....	9
2.3. Индекс на рационалност за масло за горење - екстра лесно ЕЛ-1	12
2.4. Индекс на рационалност за клима уред	15
2.5. Индекс на рационалност за завој калико.....	18
3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК	21

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА

Центарот за граѓански комуникации од Скопје е единствената невладина организација во Република Македонија која спроведува директен и сеопфатен мониторинг на јавните набавки во земјата. Во обид да даде дополнителен придонес кон унапредување на состојбите во оваа сфера, Центарот започна со изработка на т.н. индекс на рационалност во трошење на јавните пари. Целта е да се воведат нов инструмент преку којшто ќе се мери ефикасноста во трошењето на јавните пари, ќе се откриваат слабите точки во системот и, во крајна линија, ќе се влијае врз институциите да бидат порационални во трошењето на буџетите кои се полнат со пари од граѓаните.

Индексот на рационалност се изработува преку споредба на цените по коишто различните институции купуваат исти производи, услуги или работи. Индексот на рационалност се изработува квартално и во секој квартал опфаќа генерално по пет различни предмети на набавка. Во индексот се споредуваат трошењата на најмалку пет институции, со настојување секаде каде што е можно да се максимизира бројот на опфатени институции. Фактот што индексот опфаќа ист вид производ, услуга или работа дава можност, освен споредба на цените, да се претстави и различниот однос на државните институции при спроведувањето на исти видови јавни набавки.

Индексот е замислен како показател за државните институции кој треба да им послужи како основа за подобрување на рационалноста при јавните набавки, односно при трошењето на јавните пари. Со оглед на тоа што просечните цени во индексот претставуваат просек од цените што ги постигнале самите институции и не значи дека тие се реален или пазарен одраз на вредноста, целта на државните институции треба да биде, секогаш кога можат, да се стремат кон постигнување на најниските цени и подмаќински да ги трошат јавните пари, бидејќи за истите набавки, други институции постигнале поповолни цени на пазарот.

Разликите во цените по кои институциите плаќаат за исти видови производи и услуги упатуваат на потребата од подетални истражувања на пазарот пред објавување на тендерите и усогласување на пристапот на договорните органи кон набавка на исти видови производи.

Во примерокот за изработка на индексот се вклучени сите договорни органи од национално и од локално ниво, што значи од министерства и општини, преку

јавни претпријатија и агенции, до училишта и градинки. Со цел да се обезбеди поголема покриеност на територијата на РМ, во тимот на монитори на Центарот се вклучени и претставници на граѓански организации од повеќе општини во земјата.

Значајно е да се напомене дека во индексот на рационалност ќе се објавуваат имињата на договорните органи, но не и имињата на фирмите со кои се склучени договорите (иако се располага и со овие податоци), бидејќи одговорноста за рационално трошење на јавните пари им припаѓа пред сè на договорните органи.

Во изработката на индексот на рационалност се користат примарни и секундарни извори на податоци.

Прибирањето на податоците од примарни извори се спроведува преку:

- присуство при отворања на понудите што економските оператори ги доставиле за одредени постапки за јавни набавки, за добивање податоци за понудените цени и
- директни контакти со договорните органи за добивање податоци кои понуди се избрани како најповолни.

Преку овие две активности се доаѓа изворно до податоците за цените по кои се купуваат одредени производи, услуги или се изведуваат одредени работи.

Секундарни извори на информации се:

- Електронскиот систем за јавни набавки и
- Барањата за слободен пристап до информациите од јавен карактер.

Истражувањето и индексот на рационалност се изработени во соработка и со финансиска поддршка на фондацијата „Отворено општество – Македонија“.

2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ

Овој индекс на рационалност е изработен за група од пет производи кои институциите на национално и на локално ниво ги купувале во текот на 2012 година и тоа:

- хартија за печатење и фотокопирање;
- индустриска сол;
- масло за горење - екстра лесно ЕЛ-1;
- клима уред и
- завој калико.

Станува збор за производи кои беа вклучени и во претходните индекси и тоа за набавки спроведени во текот на 2010 година и/или првата половина од 2011 година, а во кои беа констатирани големи разлики во цените. Оттука целта на изработка на шестиот индекс на рационалност е да се направи проценка за евентуалните промени кои настанале во изминатиот период и влијанието кое можело да го има воведувањето на овој инструмент како начин за подигање на свеста на договорните органи за постоењето на големи разлики во цените и за потребата од преземање на мерки за поголема рационалност во трошењето на јавните пари.

За изработка на овој индекс на рационалност обезбедени се податоци за цените и купените количини во 70 јавни набавки спроведени од страна на институции на национално и локално ниво.

Во изработката на индексите, цените на селектираните производи и услуги се обезбедуваа преку пристап до информациите од јавен карактер, кои беа доставувани до сите договорни органи чишто набавки беа евидентирани на Електронскиот систем за јавни набавки.

2.1 Индекс на рационалност на хартијата за фотокопирање

Соодносот на најниската и највисоката цена за набавка на хартија за фотокопирање изнесува 1:1,88 што значи дека највисоката цена од 293 денари која за набавка на еден топ хартијата ја плаќа Спортскиот центар „Борис Трајковски“ е повисока за 88% од најниската цена од 156 денари која за истиот производ ја плаќа Фондот за пензиско и инвалидско осигурување.

Гледано во однос на пазарните цени произлегува дека дел од институциите користат исклучително скапа хартија за фотокопирање.

Сепак, во споредба со индексот на рационалност на хартијата за фотокопирање изработен на почетокот од 2011 година се забележуваат минимални позитивни поместувања. Имено, ако тогаш просечната цена платена за овој производ од страна на институциите изнесуваше 211 денари сега таа е спуштена на 196 денари за топ хартија. Евидентирано е и мало намалување на разликата на најниската и највисоката цена и тоа за 12 процентни поени. Во 2011 година соодносот на најниската и највисоката цена изнесуваше 1: 2 додека, пак, сега изнесува 1:1,88.

Индекс на рационалност на хартијата за фотокопирање

(цена за топ хартија за фотокопирање А4 од 80 грама)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	156	-20,4%
Агенција за катастар на недвижности	157	-19,9%
Ревизорско тело за ревизија на инструментот за претпристапна помош	158	-19,4%
КПУ Идризово	160	-18,4%
ЈП МЖ Инфраструктура	177	-9,7%
Државен Студентски Центар „Скопје“	184	-6,1%
МАНУ	189	-3,6%
Просек	196	0,0%
Агенција за цивилно воздухопловство	211	+7,7%
Филозофски факултет Скопје	222	+13,3%
ЈП Македонски шуми	254	+29,6%
Спортски центар „Борис Трајковски“ ДООЕЛ Скопје	293	+49,5%

За изработка на овој индекс на рационалност за хартија за печатење и фотокопирање, изборот на институции е направен врз основа на објавените огласи за набавка на канцелариски материјал во првиот квартал од 2012 година од страна на институции на национално нивно. Оттука барањата беа доставени до 15 договорни органи. Сепак индексот е изработен врз основа на цените на 11 институции бидејќи побараниот одговор не беше добиен од Управа за водење на матичните книги и Универзитет „Св.Кирил и Методиј“. Со образложение дека податокот е достапен на ЕСЈН, побараната цена не ја достави ниту Апелационен суд - Скопје. Нејасно е зошто Апелационен суд Скопје го даде ова образложение ако се знае дека на ЕСЈН не се објавуваат поединечни цени од купените стоки, услуги и работи. Побараната цена за набавка на еден топ хартија не беше доставена ниту од Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство со објаснување дека конкретниот тендер бр. 26-13826/2011 за набавка на канцелариски материјал е поништен.

Како што може да се види од табелата за индексот на рационалност, седум институции ја купиле хартијата за фотокопирање под просечно постигнатата цена од институциите (196 денари) додека пак четири институции ја платиле над просекот. Притоа најниската цена е за 20,4% пониска од просечната која ја плаќаат договорните органи, додека пак највисоката цена е за дури 49,5% повисока од просечната. Просечната цена која е пресметана врз основа на цените за набавка на хартија за фотокопирање од страна на сите институции е во групата на повисоки цени за овој вид производ што можат да се најдат на пазарот.

Констатираните разлики во цените за набавка на хартија за фотокопирање не може да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки ниту, пак, со критериумите за избор на најповолна понуда. Хартијата е купувана како дел од канцеларискиот материјал и институциите доминантно ја користеле постапката за прибирање на понуди со објавување на оглас – тоа е случај и со институциите кои хартијата ја купиле по најниска и по највисока цена. Дека применетите постапки не се одразиле на цената говори и споредбата на двете институции кои ја примениле отворената постапка, Агенцијата за катастар на недвижности и ЈП Македонски шуми п.о. - Скопје. Притоа, тие примениле иста постапка, а разликите во нивните цени се големи.

Цените по кои што е купувана хартијата за фотокопирање не може да се доведе ниту во директна врска со применетите критериуми за избор на најповолна

понуѓа. Фонд за пензиско и инвалидско осигурување, каде е постигната најниска цена, го применил критериумот за избор 'економски најповолна понуда' (цена - 80 бода, квалитет - 15 бода и рок на испорака - 5 бода), додека пак Спортскиот центар „Борис Трајковски“ ДООЕЛ Скопје каде хартијата е купувана по највисока цена од институциите вклучени во индексот, како критериум за избор ја користел 'најниската цена'.

Како што може да се види од следната табела разликите во цените не можат да се објаснат ниту со купените количини на хартијата. Сепак не е можно прецизно споредување на купените количини бидејќи Спортскиот центар „Борис Трајковски“ ДООЕЛ Скопје во тендерот не ги прецизирал количините што планира да ги купи, додека пак ЈП Македонски шуми п.о. - Скопје и Филозофски факултет Скопје не го доставија побараниот податок за купените количини.

Купени количини на хартијата за фотокопирање

Договорен орган	Број на топови хартија	Разлика во однос на просекот
Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	/	-20,4%
Агенција за катастар на недвижности	1.000	-19,9%
Ревизорско тело за ревизија на инструментот за претпристапна помош	190	-19,4%
КПУ Идризово	1.500	-18,4%
ЈП МЖ Инфраструктура	2.500	-9,7%
Државен Студентски Центар „Скопје“	200	-6,1%
МАНУ	600	-3,6%
Агенција за цивилно воздухопловство	700	+7,7%
Филозофски факултет Скопје	/	+13,3%
ЈП Македонски шуми п.о. - Скопје	/	+29,6%
Спортски центар „Борис Трајковски“ ДООЕЛ Скопје	/	+49,5%

2.2. Индекс на рационалност за индустриска сол

Соодносот на најниска и највисоката цена во набавката на индустриска сол е 1: 2,30 што значи дека највисоката цена по која е купена солта е за 130% повисока од најниската цена платена за истиот производ. Разликите во цени и во овој индекс не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки ниту пак со критериумот за избор на најповолна понуда, каде доминира критериумот 'најниска цена'. Во однос на купените количини на индустриска сол во овој индекс, институциите што ги имаат купено најголемите количини успеале да постигнат значително пониски цени во однос на другите.

Во споредба со 2011 година кај овој индекс се забележува намалување на разликата во цените по која е купувана солта од институциите, но зголемување на просечната цена. Имено соодносот на најниската и највисоката цена за набавка на 1 тон индустриска сол лани изнесуваше 1:5,5 наспроти сегашните 1:2,30. Но просечната цена во Индексот на рационалност за индустриска сол во 2012 година која изнесува 7.375 денари за тон и е повисока за 15,30% од цената евидентирана во Индексот на рационалност за индустриска сол изработен на почетокот на 2011 година кога изнесуваше 6.396 денари за 1 тон.

Индекс на рационалност за индустриска сол

(цена за еден тон индустриска сол)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈП Македонија пат	4.672	-36,65%
Град Скопје	4.956	-32,80%
ЈП Улици и Патишта	5.251	-28,80%
ЈКП Тетово	5.533 ¹	-24,98%
ЈП Комуналец Кичево	6.726	-8,80%
Општина Кавадарци	6.844	-7,20%
Просек	7.375	0,0%
Општина Кисела Вода	7.670	+4,00%
Општина Аеродром	10.620	+44,00%
Општина Карпош	10.738	+45,60%
Општина Центар	10.738	+45,60%

¹Цената на ЈКП Тетово вклучена во индексот е пондериран просек од двете цени по кои договорниот орган ја има набавено индустриска сол и тоа 100 тони по цена од 3.268 денари без ДДВ и 200 тони по цена од 5.400 денари без ДДВ

Договорните органи вклучени во индексот на рационалност за индустриска сол се пронајдени преку објавените огласите во ЕСЈН за набавка на индустриска сол и за одржување на улици во зимски услови за 2011/2012 година. Оттука барањата се доставени до 11 институции, но со оглед на фактот дека Општина Битола не ги достави побараните информации индексот е изработен со цени кои за набавка на индустриска сол ги плаќале 10 институции.

Како што може да се види од табелата за индексот за рационалност просечната цена која за набавка на индустриската сол ја постигнале институциите (7.375 денари) отстапува од најниската цена дури за 36,65 %, а од највисоката цена за уште повисоки 45,60% што говори за големи разлики во цените по кои се купувал еден ист производ.

Разликите во цени и во овој индекс не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки ниту пак со критериумот за избор на најповолна понуда, каде доминира критериумот 'најниска цена'. Со исклучок на ЈП Комуналец Кичево каде е применета постапката – барање за прибирање на понуди со објавување на оглас, сите останати институции ја примениле отворената постапка. Дека постигнатите цени не се под влијание на примените критериуми покажуваат случаите на ЈКП Тетово и ЈП Комуналец Кичево, како единствени договорни органи што го користеле критериумот 'економски најповолна понуда' и сепак се нашле во група со пониска цена од просечната. Сите останатите институции дури и оние со највисоки цени како критериум за избор ја користеле 'најниска цена'.

Купени количини на индустриска сол

Договорен орган	Во тони	Разлика во однос на просекот
ЈП Македонија пат	9.050	-36,65%
Град Скопје	4.000	-32,80%
ЈП Улици и Патишта	500	-28,80%
ЈКП Тетово	300	-24,98%
ЈП Комуналец Кичево	30	-8,80%
Општина Кавадарци	50	-7,20%
Општина Кисела Вода	120	+4,00%
Општина Аеродром	195	+44,00%
Општина Карпош	127	+45,60%
Општина Центар	/	+45,60%

Како што може да се види од претходната табела купените количини можат да се доведат во директна корелација со постигнатите цени. Институциите што ги

купиле најголемите количини сол успеале да постигнат и најниски цени. Ова е сосема логично, ако се има предвид дека ЈП Македонија пат и Град Скопје купиле количини кои се неколкукратно поголеми од вкупните количини на останатите договорни органи вклучени во овој индекс.

2.3. Индекс на рационалноста за масло за горење - екстра лесно ЕЛ-1

Во овој индекс на рационалност се јавуваат најголеми разлики помеѓу институциите. Притоа, значајно е да се нагласи дека за разлика од другите индекси каде се врши споредба на цените, овој индекс се изработува низ споредба на попустите што институциите успеваат да ги обезбедат за набавка на маслото за горење - екстра лесно ЕЛ-1, чија цена ја одредува Регулаторната комисија за енергетика на РМ. Оттука натпреварот на фирмите-добавувачи во овие тендери е кој ќе даде поголем попуст.

Индексот упатува на огромни разлики со тоа што Општина Берово која успеала да постигне најниска цена со попуст од 9,73 денари за литар масло, додека пак Средното училиште Богданци обезбедило попуст од само 0,42 денари за литар гориво.

Гледано во однос на 2011 година, во рационалноста на набавката на маслото за горење - екстра лесно ЕЛ-1 мора да се констатира влошување на состојбата. Просечниот попуст што го обезбедиле институциите во набавките на овој производ во 2012 година изнесува околу 5 проценти додека во индексот од 2011 година тој изнесуваше двојно повеќе односно 11 проценти.

Индекс на рационалност за масло за горење - екстра лесно (ЕЛ-1)

(добиеен попуст за ЕЛ-1 во однос на највисоката цена од РКЕ)

Договорен Орган	Добиеен попуст во денари	Разлика во однос на просекот
Општина Берово	9,73	+207,92%
Просек	3,16	0,0%
ЈОУДГ Наша иднина Прилеп	2,58	-18,35%
Средно училиште „Кочо Рацин“ -Скопје	1,65	-47,79%
Економски факултет Прилеп	1,42	-55,06%
Средно училиште „Богданци“ – Богданци	0,42	-86,71%

Во изработка на индексот на рационалност за масло за горење - екстра лесно ЕЛ-1 требаше да бидат вклучени 10 институции што објавиле оглас за ваква набавка во првиот квартал од 2012 година. Сепак индексот е изработен со само 5 од нив бидејќи на ДСУ Искра – Штип избраните понудувачи ù се откажале од

склучување на договорот, додека пак одговор за побараните информации не беше доставен од НУ Завод и Музеј – Битола, НУЦК "Антон Панов" Струмица, ЈУ за згрижување деца со воспитно-социјални проблеми – Скопје и Општина Ресен.

Како што може да се види од табелата за индексот на рационалност, просечниот попуст кои успеале да го обезбедат овие пет договорни органи за набавка на ЕЛ-1 изнесува само 3,16 денари за еден литар. За големите разлики најдобро говорат најголемиот и најмалиот попуст каде попустот обезбеден од Општина Берово е за дури 207,92% поголем од просечниот, додека пак најмалиот обезбеден попуст е за 86,71% помал од просечниот.

Постигнатите цени можат делумно да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки и со применетите критериуми за избор на најповолна понуда. Најниската цена е постигната низ отворена постапка во која како критериум за избор на најповолна понуда е користена 'најниска цена', додека пак највисоката цена е постигната во постапка со прибирање на понуди со објавување на оглас каде како критериум за избор се користела 'економски најповолна понуда' (цена - 80 бодови, начин и рок на плаќање - 20 бодови).

За значајноста на добиените попусти најдобро говори фактот дека Општина Берово преку одобриениот попуст го намалила трошокот за 924.350 денари. Наспроти тоа доколку 95-те илјади литри масло се купеле со најмалиот попуст тогаш општината ќе заштедеше само 40.000 денари.

Купени количини на масло за горење - екстра лесно (ЕЛ-1)

Договорен орган	Количини во литри	Разлика во однос на просечниот попуст
Општина Берово	95.000	+207,92%
ЈОУДГ „Наша иднина“ – Прилеп	83.000	-18,35%
Средно училиште „Кочо Рацин“ - Скопје	30.000	-47,79%
„Економски факултет“ - Прилеп	80.000	-55,06%
Средно училиште „Богданци“ – Богданци	12.000	-86,71%

Иако постојат значајни разлики во купените количини на масло од страна на договорните органи со најниска и со највисока цена, сепак како што може да се

види од претходната табела тие не се толку големи за да ја оправдаат разликата во постигнатите попусти.

2.4. Индекс на рационалност за клима уреди

Во индексот на рационалност за клима уредите, соодносот на најниската и највисоката цена е 1: 1,55 што значи дека највисоката цена е за 55% повисока од најниската по која се купени клима уредите. Постигнатите цени не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки. Општините кои клима уредите ги купиле по најниска цена всушност ја примениле постапката прибирање на понуди без објавување на оглас каде понуди се бараат од најмалку три фирми по избор на договорниот орган. Наспроти нив, договорните органи кои ги купиле најскапите клима уреди примениле постапка со објавување на оглас, што по логиката на нештата создава предуслови за поголема конкуренција помеѓу фирмите и оттука можност за намалување на цените и кон поповолни понуди за институциите. Во споредба со 2011 година, кај овој индекс можеме да констатираме подобрување на состојбите бидејќи тогаш соодносот на најниската и највисоката цена изнесуваше 1:1,90 што значи дека највисоката цена тогаш беше за 90% повисока од најниската наспроти сегашниот сооднос од 1: 1,55. Во однос на просечната цена таа е речиси на исто ниво, со тоа што во индексот на рационалност во 2011 година просечната цена за клима уред без трошоците за доставување и монтажа изнесуваше 16.636 денари, а сега заедно со овие трошоци изнесува 19.739 денари.

Договорните органи вклучени во изработка на индексот на рационалност за клима уредите имаат објавено оглас од 2012 и втората половина од 2011 година. Со цел да се опфати поголем број на договорни органи вклучени се и општини и министерства што спровеле мала набавка за клима уреди во втората половина од 2011 година и се евидентирани преку евиденциите доставени до ЕСЈН. Барања за постигнатите цени во набавката на клима уредите беа доставени до 12 институции. Сепак во самиот индекс се вклучени 9 институции бидејќи Општата Болница - Гевгелија купила клими со помала моќност од 3,5 KW, додека пак Општина Сопиште и М-НАВ АД-Скопје не ги доставија побараните информации.

Индекс на рационалност за клима-уреди

(цена за клима-уред со јачина 3,5 KW

со вклучени трошоци за доставување и монтажа)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Општина Кисела Вода	16.665	-18,45%
Општина Желино	17.000	-13,88%
Општина Гевгелија	17.884	-9,40%
Град Скопје	18.101	-8,30%
Општина Карпош	19.412	-1,66%
Општина Могила	19.490	-1,26%
Просек	19.739	0,00%
Општина Кочани	21.004	+6,41%
Природно-математички факултет Универзитет „Св. Кирил и Методиј“	22.190	+12,42%
Царинска управа	25.905	+31,24%

Како што може да се види од табелата за индексот на рационалност, шесте институции што купиле клима уреди под просечно постигнатата цена имаат цени кои се пониски и до 18,45%, додека пак трите институции со натпросечно високите цени се повисоки и до 31,24%. Просечната цена која е пресметана врз основа на цените за набавка на клима уредите со јачина од 3,5 KW од страна на сите институции е во групата на повисоки цени за овој вид производ што можат да се најдат на пазарот.

Постигнатите цени не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки. Општините Кисела Вода, Желино и Гевгелија кои клима уредите ги купиле по најниска цена всушност ја примениле постапката прибирање на понуди без објавување на оглас каде понуди се бараат од најмалку три фирми по избор на договорниот орган. Наспроти ова, институциите со највисоки цени Царинска управа и Природно-математички факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ кои што во изработениот индекс имаат највисоки цени, примениле постапки прибирање на понуди со објавување на оглас. Институциите чии клима уреди се најскапи, како критериум за избор на најповолна понуда користеле 'економски најповолна понуда'. Царинската управа ја бодувала цената со 80 бода, за периодот за гаранција давала 5 бода,

исто толку и за квалитетот, а референтната листа на фирмите им носела 10 бода, додека пак кај Природно-математички факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ за цената се давале 60 бода, пост-гарантен сервис и обезбедени резервни делови 5 бода, квалитет 20 бода и период на гаранција 15 бода.

Купени количини на клима-уреди

Договорен орган	Купени количини	Разлика во однос на просекот
Општина Кисела Вода	9	-18,45%
Општина Желино	13	-13,88%
Општина Гевгелија	3	-9,40%
Град Скопје	20	-8,30%
Општина Карпош	/	-1,66%
Општина Могила	5	-1,26%
Општина Кочани	3	+6,41%
Природно-математички факултет Универзитет „Св. Кирил и Методиј“	4	+12,42%
Царинска управа	4	+31,24%

Во однос на купените количини, како што може да се види од претходната табела, разликите не се толку значајни за да можат да се објаснат констатираните разлики во цените. Притоа, институцијата која купила најголем број на клима уреди не ја постигнала најниската цена.

2.5. Индекс на рационалност за завој калико

Разликата меѓу најниската и највисоката цена по која е купен овој производ изнесува дури 90%. Притоа институцијата која производот го купила најевтино платила 29,68% пониска цена од просечната, додека институцијата која производот го купила најскапо платила 33,33% повисока цена од просечно постигнатата.

Констатираните разлики не можат да се објаснат со применетите постапки, ниту со критериумите за избор на најповолна понуда бидејќи доминантно завојот е купуван како дел од медицински потрошен материјал во отворени постапки со критериум за избор 'најниска цена'.

Споредбата на сегашниот индекс на рационалност за завои калико со димензии 8 см x 5 м со минатогодишниот покажува дека во рационалноста на набавката на овој медицински потрошен материјал нема подобрувања. Имено, соодносот на најниската и највисоката цена е буквално идентичен со сегашниот и изнесува 1:1,90, а евидентирано е и мало зголемување на просечната цена која ја постигнале договорните органи и сега изнесува 109,5 денари за пакување од 10 завои калико 8x5 наспроти минатогодишната од 105 денари.

Индексот на рационалност за набавка на завој калико со димензии 8 см x 5 м е изработен врз основа на цените обезбедени од болниците, евидентирани во ЕСЈН како договорни органи.

Барањето за цените беше доставено до 23 договорни органи. Сепак самиот индекс опфаќа 13 институции, бидејќи 7 договорни органи не одговорија, а 3 информираа дека не набавуваат таков вид завој. Не одговорија на доставените барања следните институции: ЈЗУ Градска општа болница "8-ми Септември" Скопје, ЈЗУ Клиничка болница Штип, ЈЗУ Општа болница Штип, ЈЗУ Општа болница Кочани, ЈЗУ Општа болница Охрид, ЈЗУ Општа болница Велес, ЈЗУ "Психијатриска Болница" - Демир Хисар. Дека не набавуваат завој со димензии 8x5 известија ЈЗУ Специјална Болница за белодробни заболувања и туберкулоза - Лешок, ЈЗУ Општа болница Дебар и ЈЗУ Специјална болница по гинекологија и акушерство "Чаир" - Скопје.

Индекс на рационалност за завој

(цена за пакување од 10 завои калико 8x5)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Општа болница Прилеп	77	-29,68%
Клиничка болница Тетово	84	-29,23%
Општа болница Гевгелија	86	-23,12%
Општа болница Куманово	98	-10,50%
Општа болница Кичево	100	-8,68%
Општа болница „Др. Ферид Мурад“ Гостивар	106	-3,30%
Специјална болница за ортопедија и трауматологија „Свети Еразмо“ Охрид	109	-0,46%
Просек	109,5	0,00%
Општа болница Струмица	111	+1,37%
Општа болница Кавадарци	112	+2,28%
Психијатриска болница Скопје	118	+7,76%
Општа болница Струга	133	+21,46%
Психијатриска болница Негорци	143	+30,59%
Клиничка болница Битола	146	+33,33%

Како што може да се види од табелата за индексот на рационалност, седум болници го плаќаат завојот по цена која од просечно постигната е пониска во маргините од 0,46% до 29,68%, додека пак шест болници производот го плаќаат по цени кои се повисоки од просечната од 1,37% до 33,33%.

Во набавката на завојот доминираат отворените постапки. Исклучок од ова правило се само Општа болница Гевгелија и Психијатриска болница Негорци каде е применета постапката 'барање за прибирање на понуди со објавување на оглас', но со оглед на тоа што едната институција го купила завојот со цена помала од просечната, а друга со повисока цена произлегува дека и овде не може да се говори за некакво влијание на применетата постапка врз постигнатите цени. Сите болници без исклучок како критериум за избор ја користеле 'најниската цена'.

Количини на купен завој калико 8x5

Договорен орган	Број на завои	Разлика во однос на просечната цена
Општа болница Прилеп	/	-29,68%
Клиничка болница Тетово	4.500	-29,23%
Општа болница Гевгелија	2.400	- 23,12%
Општа болница Куманово	2.000	-10,50%
Општа болница Кичево	2.500	-8,68%
Општа болница „Др. Ферид Мурад“ Гостивар	7.200	3,30%
Специјална болница за ортопедија и трауматологија „Свети Еразмо“ Охрид	3.600	-0,46%
Општа болница Струмица	10.000	+1,37%
Општа болница Кавадарци	2.000	+2,28%
Психијатриска болница Скопје	400	+7,76%
Општа болница Струга	350	+21,46%
Психијатриска болница Негорци	10	+30,59%
Клиничка болница Битола	2.600	+33,33%

Како што може да се види од претходната табела, разликите во цените не можат да се објаснат ниту со купените количини. Највисоката цена за набавка на завојот, која е повисока од просечната за 33,33%, ја плаќа Клиничка болница Битола за набавка на 2.600 парчиња завои што е блиску до количините за кои некои болници плаќаат по цени кои се и повеќе од 23% пониски од просечните.

3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК

Големите разлики во цените по кои се купуваат исти производи говорат дека институциите сè уште имаа големи проблеми во обезбедување на рационалност при трошењето на јавните пари. Постапките за јавни набавки не само што во значаен дел од случаите не обезбедуваат поволни цени, туку резултираат и со цени кои се повисоки од пазарните.

Во прилог на оваа констатација одат следниве констатирани разлики:

- хартија за фотокопирање А4 се купува по цени кои се движат од 156 до 293 денари за еден топ;
- индустриска сол се купува по цени кои се движат од 4.672 до 10.738 денари за еден тон;
- масло за горење - екстра лесно ЕЛ-1 се купува со попусти од 0,42 денари до 9,73 денари за еден литар од цената определена од Регулаторната комисија за енергетика;
- клима-уредите со јачина 3,5 KW се купуваат по цени кои се движат од 16.665 до 25.905 денари и
- завојот калико со димензии 8 см x 5 м се купува по цени од 77 до 146 денари за пакување од 10 парчиња.

Загрижувачки е што во речиси сите индекси на рационалност големите разлики во цените не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки бидејќи речиси сите договорни органи цените ги постигнале низ постапки за кои објавувале оглас и во кои како критериум за избор на најповолна понуда се користела 'најниска цена'. Оттука, проблемот со разликите во цените треба да се бара во изработените тендерски документации кои успеале или не да ја стимулираат конкуренцијата помеѓу фирмите и во некои други фактори кои ја детерминираат регуларноста и ефикасноста на системот на јавни набавки.

Сепак иако состојбите во однос на рационалноста се далеку од посакуваните за една земја, во овој индекс се евидентирани и мали позитивни промени. Овој индекс кој е изработен за производи за кои во текот на 2011 година беа констатирани најголеми разлики во цените, послужи да се направи и проценка за евентуалните промени кои настанале во изминатиот период и влијанието кое можело да го има воведувањето на овој инструмент како начин за подигање на свеста на договорните органи за постоењето на големи разлики во цените и за

потребата од преземање на мерки за поголема рационалност во трошењето на јавните пари.

Гледано во однос на индексот на рационалност на **хартијата за фотокопирање**, во 2012 година забележливи се минимални позитивни поместувања во однос на 2011 година. Имено, ако тогаш просечната цена платена за овој производ од страна на институциите изнесуваше 211 денари сега таа е спуштена на 196 денари за топ хартија. Евидентирано е и мало намалување на разликата на најниската и највисоката цена и тоа за 12 процентни поени. Во 2011 година соодносот на најниската и највисоката цена изнесуваше 1: 2 додека пак сега изнесува 1:1,88.

Кај **индустриската сол** евидентирано е намалување на разликата во цените по која е купуван овој производ од институциите. Имено, соодносот на најниската и највисоката цена за набавка на 1 тон индустриска сол лани изнесуваше 1:5,5 наспроти сегашните 1:2,30. Но, просечната цена во Индексот на рационалност за индустриска сол во 2012 година која изнесува 7.375 денари за тон е повисока за 15,30% од цената евидентирана во Индексот на рационалност за индустриска сол изработен на почетокот на 2011 година кога изнесуваше 6.396 денари за 1 тон.

Подобрување на состојбите може да се констатира и во однос на **клима-уредите** каде во споредба со 2011 година, кај овој индекс можеме да констатираме подобрување на состојбите бидејќи тогаш соодносот на најниската и највисоката цена изнесуваше 1:1,90 што значи дека највисоката цена тогаш беше за 90% повисока од најниската наспроти сегашниот сооднос од 1: 1,55.

Споредбата на сегашниот индекс на рационалност за **завој калико 8x5** со минатогодишниот покажува дека во рационалноста на набавката на овој медицински потрошен материјал состојбите се без промена. Имено, соодносот на најниската и највисоката цена е буквално идентичен со сегашниот и изнесува 1:1,90, а евидентирано е и мало зголемување на просечната цена која ја постигнале договорните органи и сега изнесува 109,5 денари за пакување од 10 завои калико 8x5 наспроти минатогодишната од 105 денари.

Целосно влошување на состојбите е евидентирано единствено во рационалноста на набавката на **маслото за горење - екстра лесно ЕЛ-1**. Просечниот попуст што го обезбедиле институциите во набавките на овој производ во 2012 година изнесува околу 5% додека во индексот од 2011 година

тој изнесуваше двојно повеќе односно 11%. Имајќи го сето ова предвид произлегува дека Индексот на рационалност како инструмент ги даде своите први позитивни резултати, но со оглед на сè уште големите, а во некои случаи, и огромни разлики во цените помеѓу институциите, неопходно е и натаму да се применува овој начин на влијание врз договорните органи за зголемување на рационалноста во трошењето на јавните пари.